

Orðaskifti um nýggju fólkkaskúlalógina

Hvat er ósakligt, Olaus? Føroyskt, danskt, enskt

Góði Olaus Jespersen!

Kanska er tað ikki rætt av mær at svara einum slíkum skrivi, men eg haldi meg nøydast at skriva nokur orð. Fyrst mugu tit orsaka meg, um tit halda, at eg havi verið ósakligur! Sjálvur haldi eg meg ikki vera ósakligan, kanska eri eg eitt sindur bersøgin.

Hvat er «sakligt»?

Tað var verðið sum ummæli at fáa frá einum av landsins ovastu skilamonnum: Fyrst í stórarí yrskrift: «Eyðun á Borg avlagar kjakið við «ósakligheit», síðan – ein sum ætla at verða tikið í álvara, má hava sett seg inn í tað, hann úttalar seg um, so hann ikki byggir sína stöðutakan á gitingar og ósakligheit», og harafturat okkurt um: «persónligt brígl, at stínga skór og privata politiska stöðutakan».

Hatta var ikki smávegis! Hasar skuldsetningar hava í hvussu so er einki við skriv mitt til minnilutan í Ráðleggingarnevndini at gera.

Ein vanligur fólkkaskúllærari má hava loyvi til at gera viðmerkingar til tað, sum fólkin í Landsskúllafyrisingini hava skrivað!?

Telefonsamrøður (politikkur)

Ikki havi eg nevnt politikk við einum orði í skrivi mínum. At tú so kansa fáa teg til at fara í bløðini við eini annars hampilgari og fólkaligari telefonsamtalu millum okkum báðar, ja, tað kann so neyvan kallast sakligt. Eg veit ikki, hvat hasir báðir hugsjónarfelagar tínir standa politiskt. Um tú so hugsjónarliga ert vilstur burtur av haga, manst tú vita best sjálvur, men eg eri so ikki farin í bløðini við nøkrum slíkum.

Eg veit nú ikki rættliga, um tú gjørð stöðu tína so greiða í telefonini. Kanska kundi eg skrivað nokur orð um okkurt, tú segði í telefonini, men eg haldi ikki, tað semir seg. Seinastu orð tíni um hatta eru bæði lögín og ørkymlandi: – hóast hatta fer Eyðun á Borg kortini í hesum somu ørindum í bløðini. Handan setningin skilji eg als ikki. Hvi skal eg ikki kunna fara í bløðini við nokrum viðmerkingum, fyrri tað um eg havi tosað í telefon við teg? Hvi ert tú annars so altráður eftir at greiða frá, at tú í tínum starvi ert hevjaður yvir allan politikk?

Ikki sett meg inn í málið? Er hatta sakligt? Tú vísir

ikki aftur einum einasta orði í skrivi mínum, og kortini dítar tú tær til at nýta slíkt orðaval!?

Sum eg skrivaði í viðmerkingum mínum, so hevði eg í fjør ein 3. flokk við ongum dansktínum. Tað var avgjørt gagnligt fyrri flokkin. Áðrenn vit byrjaðu royndararíð, høvdu vit fund: Lærarar, foreldur, stjórn, skúlanevnd og sjálvandi umboð frá Landsskúllafyrisingini (serkunnleikin). Umboðið frá Fyrisingini gav okkum virðismiklar upplýsingar, sum gjørdur, at vit í okkara skúla als ikki vóru í iva um, at rætt var at fara undir hetta tiltak.

Annars havi eg eisini granskað frágreiðingarnar frá teimum skúlanum, sum byrjaðu við danskum í 4. flokki. Kanningartilfarið fekk eg frá Landsskúllafyrisingini. Gott samband havi eg eisini havt við lærara í Kollafjarðar skúla, sum í fleiri ár og við góðum úsliti hevir skert danskundirvísingina í 3. flokki niður í 2 tímar.

I ár havi eg 5 dansktímar í einum 3. flokki. Harumframt havi eg verið lærari í føroyskum, danskum og enskum í umleið 20 ár, so eg haldi meg vera líka væl inni í hasum málinum sum tú í tínum ástøðiliga starvi á Fyrisingini.

Fjaldin tekur undir við at byrja við danskum í 4. flokki

«Hetta er ikki rætt», sigur tú. Síðani kemur tú við eini meir enn løjnari «próvforslu». Tú skrivar: «Mær kunnugt (ljóðar ikki serliga sannførandi) vóru tað bert 4 lærarar, sum mæltu til at flyta danskt úr 3. upp í 4. flokk. Vit mugu tí rokna við, at allir hinir lærarnir í Føroyum taka undir við, at danskt skal verða verandi í 3. flokki». Sig so tað!

Lat meg byrja við at rættleiða teg. Lærararáð Argja Skúla samtykti á lærararáðsfundi at senda myndugleikunum eina áheitan um at byrja við danskum í 4. flokki. Góð 80% av lærarunum tóku undir við hesi áheitan. Helst er stöðan nakað tann sama í flestu skúlum kring landið. Onkur dansklærari, avgjørt ikki allir, er eitt sindur ivasamur. Annars gíttu eg, at tit triggir í minnilutanum eru/vóru dansklærarar!

Sosíalurín spurdi 13 lærarar úr ymsum skúlum kring oyggjarnar, hvat teir hildu um at byrja við danskum í 4. flokki. Bert 2 vóru beinleiðis ímóti, t.v.s. bert u.l. 15% í tykkara parti.

Foreldrini í mínum 3. flokki tóku 100% undir við at biða við danskum til 4. skúlaár. Í einum øðrum 3. flokki var stöðan so at siga tann sama.

Av fólki, sum eg havi tosað við, bæði í telefon og annars úti millum manna, taka so at siga undir við at byrja við danskum í 4. flokki o.s.f.r., o.s.f.r.

Speirekur tú ikki meirilutan í Ráðleggingarnevndini við hesi «próvforsluni»?

Minnilutaálitið?!

Einastaðni sigur tú, at stöðan tín er greitt lýst í minnilutaáliti. Harafrat sigur tú, at tú hevur gjølla grundgivið fyrri tinni stöðutakan, og at tú torir at standa við hana. Heldur tú veruliga tað?

Hatta minnilutaálitið er, orsaka, at eg sigi tað, so lítið sannførandi, at tú fert næstan at ívast, um tað er skrivað seinast í 20. öld. Eg skilji væl, at tú hevur lyndi til at leypa framav í bløðunum.

Danskt ávirkar móðurmálið!

Sambært tær kunnu børn saktans hava 5 tansktímar longu í 3. flokki, uttan at tað skaðar teirra móðurmál. Onkur annar hevur skrivað, at tað er einki hald í, at lærugreinarar føroyskt/danskt órðga hvørja aðra.

Tað er snøgt sagt ófatiligt, at skúllafólk skulu fáa seg til at seta slíkt á prent. Sjálvandi órðgar og skaðar danskt móðurmálið. Sum dansklærari í 3. flokki í ár og annars føroysk- og dansklærari í mong ár havi eg lagt til merkis, at tað næstan altíð er føroyskt, sum verður órðgað av danskum, bæði munnliga og skrivliga. Og ikki er annað at venta í einum landi sum okkara, har vit hava so ómetaliga nógv danskt, bæði innan og uttan skúlagátt.

Man tað nytta nakað at koma við ítøkiligum dønum? Neyvan. Men lat meg royndu kortini. Hvi siga okkara skúlabørn t.d. «passa gott uppá» og ikki «ansa væl eftir», og hvi siga tey «drilla» og «dykka» og ikki «arga» og «kava»? Ógvuliga sjáldan siga/skriva tey t.d. «hann argar» í dansktímunum. Summi eru nú eisini farin «at skilja avfall», men danskt hevur ongantíð skylýna. Eg meini tað!

Seinni í greininu sigur tú, at «vit skulu stremba eftir at hava ein fólkkaskúla, sum ikki stendur aftan fyrri teir bestu í grannalondum okkara. Sjálvur haldi eg besta prógvíð fyrri hesum vera, at

vit læra danskt frá 3. flokki». Hasin seinasti setningurin gevur onga meining, men eg skal gita, hvat tú meinar, so verður viðmerking mín bert: «Ótrúligt!»

«Fagligheit» og enskt

«Fagligheitin» í skúlanum eigur at styrkjast, sigur tú, og tí eiga vit at byrja við enskum í 5. flokki. Eg veit ikki rættliga, um eg skilji orðið «fagligheit», men sum ensklærari heldi eg stöðuna í enskum vera á so miklið góðari leið, at vit undir øllum umstøðum fyrst mugu menna móðurmálið. Vit kunnu so koma aftur til enskt, tá spurningurin um føroyskt/danskt er komin upp á pláss. Hvør lærugrein skal annars skerjast, um vit flyta enskt niður í 5. flokk?

Danir og enskt

«Danir byrja við enskum í 4. flokki (2 tímar), meðan vit framvegis skulu byrja við enskum í 6. flokki», sigur tú. Hvussu fært tú teg til at halda fram við at samanbera enskt í Føroyum við enskt í Danmark? Eg má endurtaka: «Enskt er 1. fremmandamál í Danmark, meðan vit hava danskt líka frá 3. flokki við at kalla sáma tímatali, sum móðurmálið hevur».

Harnæst sigur tú: «Tað er heilt óneyðugt hjá dønum at gera royndir, viðvíkjandi nær byrjast skal við fremmandamáli. Vit hava royndir og prógvini fyrri, at børn saktans kunnu læra fremmandamál heilt frá 1. flokki!»

Nú er ringt at fylgja við. Danir hava nevniliga gjørt kanningar viðvíkjandi fremmandamálum. Niðurstøðan av kanningini «Tidligere engelskundervisning» (DLH 1992) sigur: «Tað loysir seg ikki at byrja við fremmandamáli niðan fyrri 5. flokk, tí lesiførleikin eigur at fáa frið at mennast á móðurmálinum, uttan at aðrir tekstir við øðrvísi orðamyndum ørkymla». Danskir myndugleikar hava tó valt at byrja spakuliga við einans 2 tímum í 4. flokki. Tað kunnu teir eisini loyva sær við sínum 1. fremmandamáli. Teir eru jú eisini limir í E. S.

Eg vísti í mínum viðmerkingum á, at tað mátti verið óneyðugt við kanningum viðvíkjandi føroyskum og danskum. Føroyskt stendur ofta veikt samanborið við danskt, tað ser næstan hvørt mansbarn. Minnilutin í Ráðleggingarnevndini biður tó um vísindaliga kanning. Løgið, tá

tað hjá dønum skuldi vera heilt óneyðugt við kanningum. Og so hatta við kanningum og prógvum, sum vit sigast at hava viðvíkjandi 1. flokki! Skilji hvør, ið skilja kann!

Onkur einstakur næmingur hevði kanska so dánt megnað tað, men so avgjørt ikki fjöldin. Vit sakna eina sjálvstøðuga, sakliga og grundgiva próvgrund!

Bráðliga samdir og tó ikki!?

Meðan harðast leikar á, eru vit bráðliga samdir! Olaus heldur, at vit skulu lata børnini hava føroyskt og ikki danskt 3 tey fyrstu skúlaárin. Men nú meinar hann, at vit skulu lata børnini koma í ár fyrr í skúla (5-6 ára gomul).

Hann heldur seg vita, (ikki so sannførandi) at norðmenn hava umhugað at lækka skúlaaldurin við einum ári. Teir hava nú meir enn umhugað tað.

Har eri eg annars púra ósamdur: Fyrst skulu vit lækka skúlaaldurin, síðan skulu vit hava forskúla, so børnini kunna byrja skúlagongdina 4-5 ára gomul. Harafrat skulu tey smáu í frítíðarskúla seinnapartin, soleiðis at skúlin mestsum verður teirra heim. Sjálvt um tað er neyðugt hjá summum, so er hatta ein heldur óføroysk leið at ganga. Men lat meg nú ikki avlaga kjakið.

Ítøkilig vitan!?

Móti endanum á greininu endurgevur tú tveir rithøvundar. Spurt verður, um stöðið er nóg høgt í teim ymsu skúlanum, og at vit eiga at tala at seta okkum slíkar spurningar og viðgera teir alment.

Tað var júst tað, eg gjørdi í mínum viðmerkingum. Eg vísti á, at vit duga ikki nógv væl føroyskt, hvørki leikur ella lærdur. Orsøkin er ikki, at føroyskt er so trupult at læra, sum onkur vil vera við. Nei, orsøkin er m.a., at vit fáa ikki lagt nóg gott stöði í fólkkaskúlanum, tí móðurmálið fær ikki nóg góðar sømdir samanborið við onnur mál.

Síðan biður úr um ítøkiliga vitan um orsakarnar fyrri at flyta danskt í 4. flokk. Hasi 11-tölina frá Landsskúllafyrisingini, sum vísa, at vit duga nógv betur at skriva danskt og enskt enn føroyskt, mugu sigast at vera rættliga ítøkilig og kunnu neyvan tulkast tykkum til fyrminur.

At Svøríki t.d. hevur u.l. 10 móðurmálgíttar tvey tey

fyrstu skúlaárin, meðan vit hava 6-7 tímar (+dansk í 3. flokki), má eisini kallast ítøkilig og vísir týðuliga, at vit leggja ikki nóg stóran dent á móðurmálið.

So er tó kanningin, sum er gjørd í Føroyum. Hensar Ellingsgaard sigur, at næmingarnir, tá teir vóru komnir í 7. flokk, dugdu ikki verri í 3. flokki. Tit siga, at næmingarnir dugdu ikki verri í danskum (at lesa??). Mígar keldur vilja vera við, at framtig vitan at hóma í føroyskum. Jú, ørkymlandi er, men tann ítøkiliga og greiða niðurstøðan má vera, at danskt var ikki verri fyrri, og tí er ikki neyðugt við hasum dansktímunum í 3. flokki.

Um tú ikki leggur í at lurtu eftir mær, so fari eg at biða teg/tykkum um at lurtu eftir meirilutanum í Ráðleggingarnevndini og eftir skilamonnum sum t.d. Jeffrei Henriksen og Jóhannes Enni í Føroyum og hinum í útlandum so viðagitta Mogens Jensen. Teir mæla allir til at byrja við danskum í 4. flokki, og teir duga væl at grundgeva sakliga.

Týðningarmiklir spurningar tagdir burtur?!

Soleiðis skrivur tú, men í mínum hugaheimi er stöða móðurmálsins høvuds-spurningurin. Onnur viðgera aðrar spurningar í fólkkaskúlagóginu, og tað er sanniliga eisini neyðugt. Annars fór Ráðleggingarnevndin í tvíningar bert í málspurninginum, so hann man hava rættliga stóran týðning kortini.

Trygt at standa á?!

Løgið, at tú skalt enda við hesum orðunum hjá Heðini Brú: «Gev honum (ungdóminum) bert trygt at standa á og sláið so gluggarnar frá».

Hatta er júst mitt høvuds-sjónarmið. Lat børnini fáa eitt trygt stöði í móðurmálinum trý tey fyrstu skúlaárin, síðani kunnu vit taka fremmandamálini inn í skúlan.

Á Borg 19.2.1997
Vinarliga Eyðun á Borg
fø, da, en-lærari, Argir